

Univerzita Palackého
v Olomouci

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

**ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ
SE ZAMĚŘENÍM NA VZDĚLÁVÁNÍ POSKYTOVANÉ
SESTRAMI DOMINIKÁNSKÉHO ŘÁDU**

Bakalářská práce

Autor: Jaroslav Přikryl

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Jonová, Th.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování bakalářské práce čerpal, řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci 16. 4. 2024

.....
Jaroslav Příkryl

Tímto děkuji v první řadě doc. PhDr. Jitce Jonové, Th.D. za notnou dávku trpělivost při vedení této práce. Děkuji jí za cenné rady, bez kterých by se vznik této práce neuskutečnil. Dále na tomto místě děkuji všem mým přátelům a rodině za podporu, kterou se mi od nich za celou dobu mého studia dostalo.

OBSAH

ÚVOD	5
1 ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ	7
1.1 HISTORICKÝ ÚVOD	7
1.1.1 ŠKOLSTVÍ V OBDOBÍ PO REFORMÁCH MARIE TEREZIE A JOSEFA II DO ROKU 1869	7
1.1.2 ŠKOLSTVÍ OD ROKU 1869 DO ROZPADU HABSBRUSKÉ MONARCHIE . 8	
1.1.3 ŠKOLSTVÍ ZA DOB ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY, TZV. PRVNÍ REPUBLIKY	9
1.1.4 VZDĚLÁVÁNÍ DÍVEK BĚHEM 19. A 20. STOLETÍ	10
1.2 NEJBĚŽNĚJŠÍ TYPY ŠKOL V ČESKÝCH ZEMÍCH NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ.....	12
1.2.1 OBECNÁ ŠKOLA	12
1.2.2 MĚŠŤANSKÁ ŠKOLA	13
1.2.3 UČITELSKÉ ÚSTAVY	13
1.2.4 GYMNÁZIA A REÁLNÁ GYMNÁZIA	14
2 ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ.....	16
2.1 VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI DO ROKU 1918.....	16
2.2 ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI PO ROCE 1918	18
2.2.1 MATEŘSKÉ ŠKOLY	18
2.2.2 OBECNÉ A MĚŠŤANSKÉ ŠKOLY.....	18
2.2.3 STŘEDNÍ ŠKOLY.....	19
3 DOMINIKÁNSKÝ ŘÁD.....	21
3.1 HISTORIE ŘÁDU BRATŘÍ KAZATELŮ	21
3.1.1 HISTORIE ŘÁDU BRATŘÍ KAZATELŮ VE SVĚTĚ.....	21
3.1.2 HISTORIE ŘÁDU BRATŘÍ KAZATELŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH	22
3.2 „ŽENSKÁ VĚTEV“ ŘÁDU BRATŘÍ KAZATELŮ	24
3.3 SESTRY A BRATŘI III. ŘÁDU SV. DOMINIKA	24
3.4 ČESKÁ KONGREGACE SESTER DOMINIKÁNEK.....	25
4 VZDĚLÁVÁNÍ SESTER DOMINIKÁNEK V OLOMOUCI.....	28
4.1 SOUKROMÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA KONVENTU DOMINIKÁNEK OLOMOUC, ŘEPČÍN 1899-1943	28
4.2 SOUKROMÁ CVIČNÁ ŠKOLA OBECNÁ A MĚŠŤANSKÁ OLOMOUC, ŘEPČÍN 1890–1948.....	29
4.2.1 SOUKROMÁ ŠKOLA OBECNÁ	29

4.2.2	SOUKROMÁ ŠKOLA MĚŠŤANSKÁ	30
4.3	DÍVČÍ REÁLNÉ GYMNÁZIUM KONVENTU DOMINIKÁNEK OLOMOUC, ŘEPČÍN 1939-1949.....	31
4.4	VYŠŠÍ VYCHOVÁVACÍ A VZDĚLÁVACÍ ÚSTAV SESTER DOMINIKÁNEK V ŘEPČÍNĚ 1892-1907.	31
4.5	SOUKROMÝ ŽENSKÝ ÚSTAV UČITELSKÝ OLOMOUC, ŘEPČÍN 1899-1942.	32
4.6	SOUKROMÝ ÚSTAV PRO VZDĚLÁNÍ ŘEHOLNÍCH UČITELEK DOMÁCÍCH NAUK OLOMOUC, ŘEPČÍN 1927-1942	33
	ZÁVĚR.....	35
	POUŽITÉ ZDROJE	36

ÚVOD

Bakalářská práce pojednává o stavu a vývoji českého školství v českých zemích, obzvláště pak v Olomouci na přelomu 19. a 20. století. Prací, historických i pedagogických, na toto téma je několik, avšak v žádné z nich jsem nenašel zmíněn konvent sester dominikánek, respektive vzdělání, jež poskytovaly na svých školách, v míře větší, než že na předměstí Olomouce existovala nějaká taková škola. Církevní řády, ať má na náboženství kdokoliv jakýkoliv názor, bezesporu poskytovaly po celá staletí to nejlepší vzdělání, jaké mohla daná doba poskytnout. Řády vzdělávaly i dívky a ženy, které se jinak ke vzdělání nemohly dostat. Sestry dominikánky během svého, relativně nedávného působení, založily celou síť škol a školských zařízení na téměř všech stupních vzdělávání, kromě univerzitního, nejen na území Olomouce, Moravy nebo českých zemí, a tím tak daly možnost dívkám stát se vzdělanými a celkově české školství pozvedly na vyšší úroveň. Sestry dominikánky působily, a dodnes i působí, v zámoří. Dominikánské vzdělávání bylo svého času věhlasné, ačkoliv v průběhu dějin dostal větší prostor jiný řád, Tovaryšstvo Ježíšovo, a je velká škoda, že v historických a pedagogicko-historických spisech, doposud nenachází své patřičné místo.

Cesta k pramenům týkajících se vzdělávání sester dominikánek byla místy až strastiplná. Mnohdy archivní fondy obsahovaly pouze třídní katalogy, tedy seznamy žákyň. Bylo třeba prostudovat nemalé množství historických spisů, ať už dobových, nebo současných. K velké škodě, většina knih, které byly takříkajíc sázkou na jistotu, neobsahovaly o dominikánském vzdělávání více, než že připouštěly možnost existence jejich školy. Další možností bylo obrátit se na archivy a přímo ke zdroji – na sestry dominikánky. Samotné sestry, se kterými se mi povedl navázat kontakt, se snažily vyjít vstříc, ale archiv konventu se nachází v Brně na několika místech. K samotným archiváliím bylo vyžadováno povolení příslušných arcidiecézí, ovšem bez záruky, že dané materiály se budou vztahovat ke vzdělávání sester dominikánek, anebo nebyly zpřístupněny vůbec. Archivní materiály, ze kterých se daly čerpat alespoň nějaké informace týkající se tématu, jsem našel ve Státním okresním archivu v Olomouci (dále jen „SokA“). Vzdělávání, které sestry dominikánky na území Olomouce poskytovaly, nebylo doposud celkově jako samostatné téma zpracováno, jejich vzdělávání bylo obsaženo v některých odborných spisech – disertační práce Elišky Krátké Ženské řády a kongregace 20. a 21. století v českých zemích, diplomová práce Martiny Sedlákové Ve jménu lásky. Život a

činnost řádových sester na přelomu 2. a 3. tisíciletí, pouze okrajově v rámci historie a vývoje jednotlivých ženských řádů.¹

Práce je rozdělena do čtyř okruhů, které se týkají obecného vývoje školství v českých zemích během 19. a počátku 20. století, dále je přiblížen historický vývoj dominikánského řádu celkového, tedy mužského i ženského. Poslední okruh práce se věnuje samotným školám, které sestry dominikánky založily. Informací o školách není mnoho, přesto se jeví dostačující pro ucelenou představu, jak sestry ovlivnily školství v Olomouci v nedávné minulosti.

¹ KRÁTKÁ, Eliška. *ŽENSKÉ ŘÁDY A KONGREGACE 20. a 21. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH: Správa a fungování ženských řádů na příkladu Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského*. Brno, 2018. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví. Vedoucí práce Doc. PhDr. Pavel Otmar Krafl, Ph.D.
SEDLÁKOVÁ, Martina. *VE JMÉNU LÁSKY. ŽIVOT A ČINNOST ŘÁDOVÝCH SESTER NA PŘELOMU 2. A 3. TISÍCILETÍ*. Pardubice, 2009. Diplomová práce. UNIVERZITA PARDUBICE, FAKULTA FILOSOFICKÁ, KATEDRA HISTORICKÝCH VĚD. Vedoucí práce Mgr. Jan Stejskal, M.A., Ph.D.

1 ŠKOLSTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

České školství po tzv. tereziánské a josefovské reformě školství² prošlo mnohými změnami, jež byly zásadní. Ačkoliv bylo pro děti navštěvování školského ústavu povinné, vzdělání bylo poskytováno za úplatu, která mohla být prominuta vzhledem k majetkovým poměrům rodičů či opatrovníků.

1.1 HISTORICKÝ ÚVOD

Pro přiblížení celkové školské soustavy v českých zemích je nutné si připomenout, jak se školství vyvíjelo od zavedení povinné školní docházky Marií Terezií v 18. století. Vývoj školství za první republiky je uveden jen okrajově, neboť stěžejní události v rámci vývoje českého školství se udály ve století 18. a 19. Tento historický nástin je podstatný pro pochopení nutnosti zakládání nových škol, tedy i škol sester dominikánek.

1.1.1 ŠKOLSTVÍ V OBDOBÍ PO REFORMÁCH MARIE TEREZIE A JOSEFA II DO ROKU 1869

Školská soustava v českých zemích, ostatně jako v celé habsburské monarchii, se řídila základy poskytnutými reformou školství (1774) za vlády Marie Terezie. Triviální školy byly zřizovány při obecních či městských farách (pro studium náboženství), vyučovaly se na nich základy psaní, čtení a jak již bylo zmíněno, náboženství. Triviální školy na vesnicích měly navíc výuku o hospodářství, ve městech byly rozšířeny o výuku ručních prací a průmyslu. Hlavní školy byly trojtřídní a byly zřizovány v krajských městech a oproti školám triviálním se v nich vyučovaly základy latiny, zeměpisu, dějepisu, přírodopisu, kreslení a počtům. Normální škola sídlila v místě sídla školní komise, tedy v každé zemi habsburské monarchie. Učivo na normální škole bylo stejné, jako na škole hlavní, avšak rozšířené, protože připravovala budoucí učitele. Vyučování v mateřském jazyce, češtině, bylo pouze na školách triviálních, na hlavních a normálních se vyučovalo německy.³

Školské reformy za vlády Josefa II. (1781) pokročily ještě dál – v mateřském jazyce se smělo vyučovat pouze na školách triviálních, zestátnění škol (vyloučení církve ze škol). Jelikož do této doby vykonávaly nad školami dozor kněží, vznikl nový úřad státního komisaře. Opět došlo

² Reforma školství za vlády Marie Terezie a Josefa II. – povinná školní docházka, centralizace školství (vrcholný orgán se sídlem ve Vídni řídil činnost zemských orgánů, později přibylí komisaři referující o práci učitelů a činnosti školy), vyučovací jazyk němčina, rozšíření sítě škol triviálních a jiné (Hřebcová, online, 2003).

³ Snahy o germanizaci a centralizaci.

ke zdůraznění povinné školní docházky a rozmístění školské soustavy, aby veřejná škola byla tam, kde bylo více než 90 dětí školou povinných.⁴

S vyloučením církve ze vzdělávání⁵ kleslo množství škol, obzvláště středních (v českých zemích zbylo pouze 9 škol), muselo se přistoupit k úpravě gymnázií, která se stala pětitřídní, vyučovacím jazykem byla v prvních dvou třídách němčina, ve zbylých latina.

Na této platformě byl na začátku 19. století vydán všeobecný školský zákoník, tzv. Schulkodex, přesněji v roce 1806. Tento zákoník upravoval nižší stupeň vzdělávání, který rozdělil na tři samostatné školy – škola triviální, hlavní a vzorné školy normální. Obsahem učiva zůstaly školy triviální stejné, v hlavních školách se přidalo učivo německé gramatiky a základy latiny (v případě čtyřletých škol se přidalo rýsování, geometrie, zeměpis a přírodní vědy). Vzorné školy normální zůstaly stejné, avšak přibyla nová škola – reálná, která byla zřizována ve větších městech nebo průmyslově významných (připojovaly se k odborným školám či učilištím). Vzdělávání dívek, kromě povinné školy triviální, měly svěřeny kláštery.⁶

S postupujícími myšlenkami osvícenství a formováním českého národního obrození byl vyvíjen tlak na monarchii, aby se český jazyk začleňoval více do škol a české školy se staly rovnoprávnými s německými. Postavení církve ve školství, která v průběhu let s přestávkami dozorovala nad školami, se ujasnilo až roku 1855 a to konkordátem (následně vyhlášeno císařským patentem). Touto dohodou mezi Apoštolským stolcem a habsburskou monarchií bylo církvi zaručeno dozorování a disciplinování učitelů, církev tedy mohla kontrolovat vnitřní život škol (Kádner, 1929, str. 56–112).

1.1.2 ŠKOLSTVÍ OD ROKU 1869 DO ROZPADU HABSBRUSKÉ MONARCHIE

Nový školský zákon upravující obecné školství byl vyhlášen 14. května 1869 a obsahoval základní parametry upravující zřizování škol obecných, o jejich účelu, o požadované kvalifikaci učitelů a mimo jiné i o jejich právním postavení. Tento nový školský zákon zůstal, s několika novelizacemi, platný až do rozpadu Rakouska-Uherska. Podstatným bodem tohoto zákona, proti němuž se církev stavěla do opozice, bylo zavedení jednotného státního dozoru (namísto církevního). Školským zákonem bylo zaručeno právo všech na základní (triviální) vzdělání, které se rozšířilo o další předměty (obzvláště reálie), zavedl povinnou osmiletou školní docházku.

⁴ Povinná školní docházka se vztahovala na děti ve věku 6–12 let.

⁵ V průběhu let 1773–1777.

⁶ V hlavních městech provinciálních zemí monarchie byly zřizovány zvláštní školy pro dívky z lepších rodin, když nebyla ta možnost, děvčata směla navštěvovat třetí třídu hlavní školy, za předpokladu, že bylo místo.

Dohled nad školskými zařízeními vykonávaly místní školské rady, okresní školské rady a zemské školské rady (jednotlivé země monarchie si parametry těchto školských rad nastavovaly samy), čímž defacto byl porušen konkordát z roku 1855, a tudíž i dohled církve. Zemské školské rady, jakožto nejvyšší instance národnostní, mohly upravovat a vydávat zákony o technických, odborných a reálných školách. Zemská školská rada byla podřízena Říšské radě ve věcích obecných, měšťanských (středních) škol a univerzit.

Doba trvání uvádění teorie do praxe je zdlouhavá, avšak během necelých 15 let platnosti školského zákona stoupl počet dětí navštěvujících školu téměř o 30 % a gramotnost (znalost čtení a psaní) se zvýšila o necelých 25 %. Úroveň vzdělanosti v celém Rakousko-Uhersku pozvolna stoupala. Postupně se školský zákon rozrůstal o další podpůrné zákony (např. výnos o užívání učebnic a pomůcek školních, o zařízení budov školních a péči o hygienu, o přípravkách k ústavům učitelským, nové osnovy obecných a měšťanských škol, a další). Roku 1883 byla přijata „zpátečnická“ novela školského zákona. Spočívala opět v okleštění povinné školní docházky na 6 let a ustanovení, že učitel školy veřejné musí být stejného náboženského vyznání, jako jeho žáci, dále byl omezen obsah učiva v reáliích, tělocvik pro děvčata byl nepovinný. Měšťanské školy novelou zákona dotčeny nebyly, ale zrušily se univerzitní semináře učitelské (místo nich byly zavedeny kurzy pro přípravu ke zkouškám pro měšťanské školy), požadavky na kvalifikaci učitelů byly sníženy, postupem času církev opět obnovila svůj dohled nad školami. Až do rozpadu habsburské říše nebylo nikterak právně upravené menšinové školství⁷ (Kádner, 1929, str. 112–138).

1.1.3 ŠKOLSTVÍ ZA DOB ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY, TZV. PRVNÍ REPUBLIKY

Školská soustava, zavedená za Rakouska-Uherska, zůstávala platnou i pro nově vzniklé Československo. Stále platila legislativa z roku 1869, tzv. nový školský zákon, který byl pro potřeby republiky několikrát novelizován, nejvýznamnější však byla novela říšského zákona č. 226 Sb. z. a n., ze dne 13. července 1922, tzv. malý školský zákon.

Malý školský zákon, který upravoval obecné školy, zavedl nové povinné předměty – občanská nauka a výchova, ruční práce, pro děvčata povinný tělocvik. Bylo povoleno koedukační vzdělávání.⁸ Náboženství zůstalo i nadále mezi povinnými předměty, avšak po žádosti rodičů

⁷ V českých zemích se mohly zřizovat menšinové školy (české školy), ale pouze jen jako soukromé (Kádner, 1929, str. 132).

⁸ Koedukační vzdělávání – smíšené třídy chlapců a děvčat. Děvčata toho času ukončovala studium na obecné škole a nemohla se dál vzdělávat na měšťanských veřejných školách. Vyšší ročníky obecné školy tedy nahrazovaly výuku na měšťanské škole a děvčata se tak mohla dále vzdělávat na středních školách.

u okresního školního úřadu mohly být děti zproštěny povinnosti náboženství absolvovat. Postupně byly vydávány nové učební osnovy pro jednotlivé předměty (např. pro ruční práce, pro občanskou nauku, aj.), byla stanovena týdenní dotace jednotlivých předmětů pro všechny stupně škol.

Již před vydáním tzv. malého školského zákon bylo zřízeno ministerstvo školství a národní osvěty, přesněji v lednu 1919, nadále však zůstávaly platné předpisy o činnostech okresních a zemských školských rad. Zemská školská rada, se sídlem v Brně, zaštiťovala chod středních a odborných škol s maturitou, okresní školská rada spravovala občanské a měšťanské školy ve městech a obcích (tak jako tomu bylo za Rakouska-Uherska). Po vyhlášení samostatné Československé republiky byly okresní školské rady nařízením vlády č. 608 ze dne 16. listopadu 1920 zrušeny a nahrazeny okresními radami, které sestávaly ze 13 členů (9 členů zastupovalo politické strany, 4 členové byli učitelé), v čele okresní rady byl školní inspektor. Roku 1922, 12. dubna, byly ustanoveny městské školní výbory, a na nejnižších úrovních začaly vznikat místní školní rady, které spravovaly školní účty, kontrolovaly docházku a kázeň žáků a celkové dodržování školního řádu. Působnost místní školní rady byla místní, tedy dle obvodů.⁹ Počet členů místní školní rady byl ovlivněn velikostí obvodu, to znamená 2–3 učitelé, 4 – 6 rodičů a 4 – 6 obecních radních, celkově tedy místní školní rada měla 10 – 15 členů.

Náklady spojené se zřizováním a provozem státní (veřejné) školy si rozdělily rovným dílem mezi sebe obec, okres a stát, až na mzdy učitelů, které hradil stát. Bylo zákonem nařízeno, že v každém okrese musela být alespoň jedna měšťanská škola, kvůli dostupnosti vzdělání (Minaříková, 2010, str. 81-82).

Metelkův zákon z roku 1924 určil, že všechny veřejné školy výlučně zřizuje stát a zároveň na ně i dozírá, je dovoleno zřídit i soukromé školy, které mohly dosáhnout i státní podpory; upraveny jsou i poměry menšinových škol (německé a maďarské).¹⁰ (Kádner, 1931, str. 7–52).

1.1.4 VZDĚLÁVÁNÍ DÍVEK BĚHEM 19. A 20. STOLETÍ

Celkový pohled na vzdělávání dívek během historie lidstva byl, bohužel, velmi jednoduchý. Vzdělávání dívek bezesporu patřilo už od starověku do rodinného kruhu, kde matka předávala své dceři rady a učila ji, jak pečovat o domácnost a manžela, jak vychovávat děti. Na ženu, která se chtěla naučit číst a psát, bylo pohlíženo, přinejlepším jako na tu „divnou“. Ženě náležela

⁹ V Olomouci byly místní školní rady 2 a v příměstských obcích, které se po čase přičlenily k Olomouci, bylo místních školních rad 12.

¹⁰ Měšťanské, střední a další pokračovací školy v době vydání knihy (1931) nebyly upraveny zákonem.

primárně péče o domácnost, o manžela a děti. Celá staletí se mladé dívky učily od svých matek, jak být, s jistou mírou nadsázky, správnou služkou a posluhovačkou.

Když se dívka či žena opravdu chtěla stát vzdělanou, musela vstoupit do některého církevního řádu, kde, alespoň tam, se jí dostalo možnosti vzdělání. Dívky a ženy z majetnějších a šlechtických rodin měly možnost domácích učitelů, čímž měly cestu ke vzdělání lehčí než například dívky z vesnic z rolnických rodin. Takto probíhalo vzdělávání děvčat a žen, ve zkratce a s notnou mírou nadsázky, do 18. století, které s sebou přineslo jednu velkou změnu – zavedení povinné školní docházky pro všechny bez rozdílu socioekonomického postavení a pohlaví.¹¹ To ovšem neznamená, že by rázem, obzvláště na vesnicích, začaly dívky chodit do školy – musely pomáhat matce s domácími povinnostmi a pokud jejich matka zemřela, automaticky její roli v domácnosti přebíraly samy mladé dívky¹² (Lenderová, 2016, str. 45–49).

Pro děvčata se zakládaly dívčí školy triviální, avšak na vesnicích, kde žila převážná část obyvatelstva, byly třídy rozdělené pro děvčata a chlapce. Dívky se převážně, jakož tomu bylo i v minulosti, učily především domácím pracím, týdně 17 hodin, na úkor vzdělání všeobecnému, např. čtení mělo dotaci 5 hodin týdně. Postupem času se ve větších městech začaly zřizovat koedukované školy hlavní, kde mohla děvčata navštěvovat 4 třídy.¹³ Na vzdělávání dívek na začátku 19. století bylo stále pohlíženo jako na určitý přežitek (až luxus) a společnost zastávala názor, že po ukončení triviální školy dívkám postačí, v přeneseném slova smyslu, kurz např. u zkušené hospodyně¹⁴. Takové kurzy ovšem nebyly určeny pro děvčata z nižších socioekonomických vrstev společnosti – pro ně byly zřízeny kurzy nedělní, kde se opakovaly vědomosti z triviální školy a vedení domácnosti¹⁵. (Novotný a Lenderová, 2020, str. 157–158).

Dívky, převážně z měst a z tzv. lepší společnosti, měly možnost vzdělávat se v domácím prostředí se soukromým učitelem, nejen na veřejné (státní) škole. Další možností pro dívky bylo tzv. klášterní vzdělávání nebo studium na dívčím ústavu. Kláštery přijímaly děvčata, která dovršila věku 10 let (maximálně 15 let), délka studia byla dva až čtyři roky. Dívčí ústavy, které disponovaly ubytovacím zařízením poskytovaly dívkám vzdělání od jednoho do maximálně deseti let (většinou studium trvalo 3 roky), studium však z větší části probíhalo v němčině nebo

¹¹ Povinná školní docházka za dob vlády Marie Terezie.

¹² Dnešním pohledem stále ještě děti do 12 let.

¹³ Studium však opouštěly ihned po dovršení 12 let, tedy ukončení povinné školní docházky.

¹⁴ Například Magdaléna Dobromila Rettigová.

¹⁵ Nedělní kurzy bylo možné navštěvovat od 12 do 20 let (od roku 1805 pouze do 15 let).

francouzštině¹⁶ a bylo rozšířeno např. i o hudbu, kresbu nebo literaturu (Lenderová, 2016, str. 51–58; Lenderová, 2020, str. 252–253).

Přelomovým obdobím v oblasti vzdělávání děvčat se stala druhá polovina 19. století, kdy děvčata mohla studovat vyšších dívčích odborných školách, zaměřené na učitelství nebo účetnictví. Státní dívčí učitelský ústav, první svého druhu v českých zemích, byl zřízen roku 1870 při škole sv. Anny. Přijata mohla být děvčata starší 15 let, musela mít ukončené základní vzdělání (tj. obecnou a měšťanskou školu), musela mít dobré mravy, výtvarné a hudební nadání a v neposlední řadě musela mít dobrý tělesný stav. Absolventky této vyšší dívčí odborné školy mohly učit na dívčích obecných školách, postupem času i na dívčích měšťanských školách a na malých smíšených obecných školách.¹⁷ Školským zařízením či ústavem pro dívky, který by se rovnal školám určeným pro chlapce a mladé muže, se stalo soukromé gymnázium Minerva, které bylo založeno roku 1890¹⁸, a které dostalo v roce 1901 právo veřejnosti (dívky mohly skládat maturitu na své „domovské“ škole). Škola byla šestiletá, z toho první 2 ročníky odpovídaly obsahem učiva nižšímu gymnáziu, zbylé 4 ročníky obsahovaly učivo vyššího gymnázia (Řezníčková, 2007, str. 33). Po úspěšném složení maturitní zkoušky mohly absolventky ve studiu pokračovat na vysoké škole, obzvláště na lékařské a filozofické fakultě. V roce 1897 bylo ke studiu na pražské filozofické fakultě zapsáno 26 studentek a v roce 1911 bylo v českých zemích vystudovaných 10 lékařek (Lenderová, 2020, str. 264–267).

1.2 NEJBĚŽNĚJŠÍ TYPY ŠKOL V ČESKÝCH ZEMÍCH NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

Tato část, jak již název napovídá, je zaměřena na stručné přiblížení typů škol a školských zařízení, na kterých se na přelomu 19. a 20. století vyučovalo v celé habsburské monarchii, obzvláště v českých zemích a Olomouci.

1.2.1 OBECNÁ ŠKOLA

Jelikož po zrušení církevního dohledu nad školstvím na sebe státy převzaly úlohu starat se o vzdělávání všech vrstev společnosti, byla nutnost do zavedené sítě škol, zavést základní „stupeň“, a to obecnou školu, která poskytovala vzdělání zdarma, neměla nad sebou církevní dohled, byla povinná a národní. Národní v tomto smyslu znamená, že české děti byly přijaty na české školy, kde se vyučovalo v českém jazyce. Matoušek uvádí „Zákony ty stanoví také přesně

¹⁶ Tyto ústavy nebyly příliš oblíbené u českých vlastenců (nastupující národní obrození).

¹⁷ V tu dobu ředitelé škol nevěřily, že by žena „zvládla“ třídu dospívajících chlapců, učitelky tedy byly obsazovány do nižších ročníků.

¹⁸ Za zakladatelku Minervy se považuje spisovatelka Eliška Krásnohorská.

počet žactva v obci, pro nějž musí býti z prostředků zemských zřízeny obecné školy – přece však musí si národ svým dobrovolně sbíraným nákladem vydržovat svoje minoritní školy, ...“ (Matoušek, 1911, str. 8–9). Z výše zmíněného vyplývá, že zřizovatelem obecné školy je obec, město a stát (jak je tomu i v současnosti), jedná se tedy o veřejné školy. Obecná škola mohla být i soukromou, měla tudíž jiného zřizovatele – např. spolek, jednotlivce, církev. Obecná škola byla pětiletá a vyučovací předměty byly následující: náboženství, čtení a psaní, jazyk vyučovací (v současnosti český jazyk), počty a měřičství, přírodopis, zeměpis a dějepis (historie českých zemí), zpěv, kreslení, ruční práce ženské a pro děvčata nepovinný tělocvik, volitelný předmět byl německý jazyk od třetí třídy (Matoušek, 1911, str. 3–12).

1.2.2 MĚŠŤANSKÁ ŠKOLA

Navazujícím stupněm na obecnou školu byla škola měšťanská, tří až čtyřtřídní, která rozšiřovala znalosti ze školy obecné se zachováním stejných vyučovacích předmětů, rozšířila se však možnost volitelných předmětů, obzvláště cizích jazyků (francouzština a němčina) a hra na housle (Matoušek, 1911, str. 12–14). Hovoříme tedy o povinné osmileté školní docházce¹⁹, která suplovala současnou základní školu.

1.2.3 UČITELSKÉ ÚSTAVY

Zájemci o učitelské povolání do roku 1848 stačilo, aby po absolvování školy normální²⁰ navštěvoval půlroční kurz pro učitele. Po roce 1848 byl tento pololetní kurz zrušen a nahrazen jedno až dvouletým kurzem. Takto probíhala příprava pro budoucí učitele dalších 20 let, tedy do roku 1868, kdy byly zřízeny Učitelské ústavy.

Nově zřízené učitelské ústavy poskytovaly plnohodnotné vzdělání budoucím učitelům v předmětech, které byly vyučovány na obecných a měšťanských školách, s rozšířením o teoretickou pedagogiku s praktickými nácviky v oblastech všeobecné pedagogiky, didaktiky, dějin vychovatelství, dějin školství a nauky o organizaci obecných škol. Dalším nemalým rozšířením znalostí bylo polní hospodaření (dle typu půdy – vinařství, chmelařství apod.). Velký důraz byl kladen na znalosti v oblasti výchovy a vzdělávání slepých dětí, znalosti o sirotčincích, ústavech pro děti, dnešní terminologií, se specifickými vzdělávacími potřebami a polepšoven, tedy diagnostických ústavů.

¹⁹ Od roku 1869 na základě Hasnerova zákona, který byl novelován roku 1883, kdy se opětovně zavedla povinná šestiletá školní docházka (zároveň došlo k přeměně měšťanské školy na školu „přípravnou“ na odbornou nebo jinou střední školu (Průcha, 2009, str. 39–44).

²⁰ Normální škola – čtyřtřídní škola, na které se vyučovalo čtení, psaní, počty, náboženství a základy hospodaření a průmyslu – ze školské reformy Marie Terezie (Průcha, 2009, str. 39–44).

Studium na učitelském ústavu bylo čtyřleté, ukončené tzv. zkouškou způsobilosti (dnešní maturitou či výučním listem), avšak zkouška učitelská probíhala po dvou letech vyučování. Zájemci mohli své studium prohloubit a stát se učiteli na měšťanské škole (Matoušek, 1911, str. 14–16).

1.2.4 GYMNÁZIA A REÁLNÁ GYMNÁZIA

Gymnázium, jak je chápáno do celou dobu své existence, je přípravou pro studium na vysoké škole. Gymnázium, dříve škola latinská, poskytovala vzdělání výlučně v latině a klasické, klasicistní, vzdělání (literatura, historie). V průběhu 19. století se začal zvyšovat tlak na přeměnu obsahu gymnazijního vzdělávání na potřeby doby – celkový historický vývoj lidstva a přírodní vědy. Tlak na transformaci gymnázií byl natolik velký, až roku 1855 byly zřízeny šestitřídní reálky. Po 16 letech, v roce 1868, byly reálky rozšířeny na sedmitřídní a bylo jim uděleno právo maturity. Tímto reálky dosáhly stejného postavení jako gymnázia a jejich absolventi získali právo vzdělávat se na univerzitě. Spojením klasických gymnázií a reálek vznikla reálná gymnázia, která měla v prvních dvou třídách společné vyučování, od třetí třídy se studenti mohli rozhodnout, zdali budou pokračovat ve studiu na klasickém nebo reálném gymnáziu (docházelo tedy k jisté formě specializace). Společný tzv. základ v předmětech byl společný u obou specializací – náboženství, čeština, němčina, zeměpis, dějepis, matematika, přírodopis a fyzika. Klasické gymnázium mělo „své“ předměty – latinu, řečtinu, filozofická propedeutika, reálné gymnázium mělo předměty – deskriptivní geometrie, lučba²¹, stavitelství a strojnictví, kreslení a francouzština.

Žák, který se hlásil na gymnázium/reálné gymnázium musel splnit několik požadavků, mezi které patřilo dovršení 10 let věku, předložení rodného/křestního listu, frekventační vysvědčení²² nebo v případě měšťanské školy, poslední vysvědčení. Dalším požadavkem bylo úspěšné složení přijímací zkoušky, která se skládala z několika částí – náboženství (v rozsahu čtyřtřídní obecné školy), čtení a psaní v češtině, znalost české gramatiky (např. rozbor věty, pravopis), matematika (sčítání, odečítání, násobení a dělení celých čísel). Na gymnázia/reálná gymnázia (s právem veřejnosti) mohly být přijímány i dívky a díky maturitě mohly od roku 1897 studovat na univerzitách na filozofických a lékařských fakultách (Matoušek, 1911, str. 17–42).

²¹ Lučba je chemie.

²² Frekventační vysvědčení obdrželi žáci při odchodu z obecné školy, aby mohli nastoupit na střední školu.

V českých zemích školská soustava obsahovala i školy obchodní, hospodářské, revírnickou a lesnickou školu, a v neposlední řadě průmyslové školy²³.

²³ Vzhledem k povaze této práce jsou uvedeny jen ve výčtu bez bližších informací o nich.

2 ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

Olomoucké školství korespondovalo dosavadní dění v Rakousku-Uhersku, avšak hlavními nositeli vzdělávání, celkového, byli v Olomouci jezuité. Průřez historií školství v Olomouci je poněkud specifický. Olomouc byla v této době obydlena německou většinou, české obyvatelstvo bylo spíše v okrajových částech města a na předměstích, které se k Olomouci přičlenily až v dobách Československé republiky.

2.1 VÝVOJ ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI DO ROKU 1918

Školství na území Olomouce, toho času stále obehnané hradbami, se nikterak nelišilo od školství z celých českých zemí v rámci habsburské monarchie. Hlavní úloha tehdejšího vzdělávání spočívala na tzv. jezuitském řádu, který byl na konci 18. století, přesněji 21. července 1773, zrušen²⁴, který se zaměřoval primárně na vzdělávání chlapců a mužů.

Veškeré školy, které připadaly jezuitům byly zestátněny²⁵, univerzita byla následně přesunuta do Brna roku 1778²⁶. Společně s univerzitou byla do Brna přemístěna i stavovská akademie, která se v roce 1782 vrátila zpět na území Olomouce, na Bělidla, kde byla v provozu do 1847²⁷. Nižší školství v Olomouci bylo v poněkud až žalostném stavu – ve městě byly dvě dvoutřídní triviální školy – při kostele sv. Michala (dominikánský mužský řád) a od roku 1788 při řádu uršulinek²⁸ dívčí triviální škola. Děti byly v tu dobu převážně vyučovány studenty. Změnou do budoucna bylo zřízení hlavní školy²⁹, z níž se postupem času vyvinul učitelský ústav.

Čeština jako vyučující jazyk na školách prakticky neexistovala (výjimkou byly školy triviální), vyučovalo se pouze německy nebo v latině.³⁰ Zlom ve školství na území Olomouce začal až v 50. letech 19. století. Město si vyžádalo roku 1853 povolení na zřízení tzv. reálky, coby náhradu za zrušenou univerzitu. Dále ve městě byla zřízena vzorná hlavní škola, při které byl

²⁴ Bula Dominus ac redemptor noster, vydaná 21. července 1773 papežem Klimentem XIV. Rušila řád Tovaryšstva Ježíšova, tzv. jezuitský řád (ČTK, online, 2013).

²⁵ Zestátněný název univerzity byl Alma caesareoregia ac episcopalis universitas olomucensis. V roce 1777 byla dnešní právnická fakulta oddělena od teologické a filozofické. Současně se filozofická fakulta stala přípravkou pro ostatní obory (Nešpor, 1998, str. 202–218).

²⁶ V roce 1782 se na žádost arcibiskupa Coloreda univerzita vrátila zpět do Olomouce, ale jen jako lyceum, na kterém nebylo možné promovat na doktory, ale byla rozšířeno o učení chirurgické. Roku 1827 bylo lyceum povýšeno na univerzitu se třemi fakultami – právnickou, teologickou a filozofickou. Univerzita byla opět rušena (1851–1874) a zůstala pouze samostatná teologická fakulta (Nešpor, 1998, str. 202–239).

²⁷ Od roku 1847 byla opětovně přestěhována do Brna.

²⁸ Nebo též Voršilky, jejichž jsou odnoží.

²⁹ Hlavní škola byla zřízena nařízením ze dne 6. prosince 1774.

³⁰ Roku 1805 bylo vydáno císařské nařízení, podle kterého se teologové měli učit česky. S postupujícími tendencemi národního obrození se do gymnázií (státního) zařadila i čeština (od roku 1848) jako samostatný předmět.

ústav pro vzdělávání učitelů³¹, která měla čtyři třídy. Ve městě však stále byly pouze tři školy triviální, které měly, každá, dvě třídy, jak již bylo zmíněno, avšak v průběhu 50. let byla přidána třída třetí. Po vydání nového školského zákona se obě triviální školy staly pětitřídní a byly k nim přidány tři třídy škol měšťanských.³² Do této doby stále ve městě nebyla veřejná česká škola. To se změnilo roku 1867, kdy bylo založeno české gymnázium. Po založení Matice školské³³, byla roku 1873 zřízena první česká obecná škola v Olomouci, soukromá matiční škola obecná, která sídlila na Bělidlech od roku 1875. Založena byla v Olomouci i rolnická škola, na Klášterním Hradisku, kterou roku 1876 založil prof. Demel.

Koncem 19. století nabývala česká národnost v Olomouci na síle, zvýšil se tedy tlak na budování českých škol. Žáků na německých školách ubývalo (obzvláště na gymnáziích), jednak vznikem českých škol, a pak úbytek žáků souvisel s rozvojem průmyslu a techniky v Německu. Vznikla tedy vyšší obchodní škola německá (1894), která byla zanedlouho přejmenovaná na obchodní akademii, a bylo založeno soukromé dívčí lyceum. Toho času byla v Olomouci založena dvouletá obchodní škola a tříletá obchodní škola³⁴. V roce 1900 byl v Olomouci založen ženský učitelský ústav v Elisabetinu, ke kterému byla následující rok připojena hospodyňská a kuchařská škola císařovny Alžběty (založena roku 1899)³⁵. Dále byla založena roku 1876 živnostenská škola, která byla rozdělena na dvě oddělení – české a německé.

Česká škola matiční se v průběhu své činnosti rozrostla na největší školu v Olomouci.³⁶ Koncem 19. století, 1895, byl zřízen ústav hraběte Poettinga pro vzdělání dívek. V tomto ústavu bylo dle Nešpora „soustředěno veškeré odborné školství dívčí“ (Nešpor, 1998, str. 276). Matice školská nadále podporovala školství v Olomouci a zřídila v roce 1883 pokračovací školu živnostenskou, pomohla zřídit školu kupeckou (1901), odbornou dívčí školu pro živnosti oděvnické (1908) přidruženou k Poettingovu ústavu, pokračovací školu obuvnickou (1913) a kovodělnou (1915). První českou mateřskou školu v Olomouci taktéž založila Matice školská v roce 1882 a během následujících 10 let založila další tři mateřské školy na území Olomouce. Zřízena též byla česká reálka (1902) Maticí školskou a přiřčleněna k českému gymnáziu³⁷ (Nešpor, 1998, str. 201–279).

³¹ Ústav pro vzdělávání učitelů byl roku 1869 přetvořen na učitelský ústav.

³² Tato transformace se v Olomouci stala v roce 1870. K dívčí škole sester uršulinek, která měla velký počet žaček, byl zřízen roku 1870 ženský učitelský ústav.

³³ Matice školská v Olomouci – byl spolek založený v roce 1873 na podporu a obranu českých škol.

³⁴ Obě obchodní školy byly později sloučeny s obchodní akademií.

³⁵ Zároveň s připojením byla zřízena i vyšší dívčí škola s penzionátem.

³⁶ Ve školním roce 1912/1913 školu navštěvovalo 606 žáků.

³⁷ Ve školním roce 1917/1918 bylo na gymnáziu a reálce celkem mezi 800–900 žáky.

2.2 ŠKOLSTVÍ V OLOMOUCI PO ROCE 1918

Olomoucké školství po vyhlášení samostatné Československé republiky zažilo své „obrození“. Radikálně se během pár let změnilo národnostní složení obyvatel Olomouce, postupně ubývalo německých a přibývalo českých obyvatel. Po roce 1920, kdy byly ustanoveny místní školní rady³⁸ byly v Olomouci dvě místní školní rady, na předměstích jich bylo 12. Ve městě byly nadále zřizovány menšinové školy (německé) a začala se budovat síť mateřských škol.

2.2.1 MATEŘSKÉ ŠKOLY

Před sloučením příměstských obcí s Olomoucí byly ve městě jen čtyři české soukromé mateřské školy³⁹, které navštěvovalo přibližně 150 dětí. Po sloučení byly všechny tyto české mateřské školy zestátněny a jejich správy se ujalo město. Německé mateřské školy o celkovém počtu 5, byly též pod správou města. Do konce 30. let 20. století bylo v Olomouci celkem 31 mateřských škol, které v celkovém součtu navštěvovalo přibližně 600 dětí. Německých mateřských škol, kterých po vyhlášení samostatnosti první republiky bylo 13⁴⁰, vlivem transformace národnostní skladby obyvatelstva, zbylo po roce 1922 jen čtyři⁴¹ (Minaříková, 2010, str. 83–84).

2.2.2 OBECNÉ A MĚŠŤANSKÉ ŠKOLY

Česká veřejná obecná škola v Olomouci před vyhlášením samostatnosti byla pouze jedna, a to smíšená, byla rozhodnutím zemské školské rady ze dne 18. února 1915 rozdělena na samostatné školy – dívčí pětiletou obecnou školu a chlapeckou šestiletou obecnou školu. Druhou českou obecnou školou, avšak soukromou, byla dívčí škola při řádu sv. Voršily⁴². Veřejná měšťanská škola v tu dobu v Olomouci nebyla, ale byly zde dvě soukromé – Literární dívčí škola při Ústavu hraběte Poettinga a Dívčí měšťanská škola sester dominikánek v Řepčíně. Toho času byla maximální kapacita třídy stanovena na 80 žáků, když počet žáků tuto kapacitu přerostl, musela se otevřít další třída, tzv. paralelka. Za dob první republiky bylo v Olomouci celkem 16 českých obecných škol, z toho tři školy chlapecké, tři dívčí, jedna soukromá dívčí, jedna soukromá smíšená a osm škol smíšených. Měšťanských českých škol bylo 11, z toho čtyři chlapecké, čtyři dívčí, jedna dívčí soukromá a dvě smíšené školy. Německé obecné a měšťanské školy byly v Olomouci stále zastoupeny, celkem osm veřejných, dvě soukromé a devět smíšených škol (Minaříková, 2010, str. 84–87).

³⁸ Viz kapitola 1. 1. 3.

³⁹ Založené Maticí školskou.

⁴⁰ Tři mateřské školy byly přidruženy k obecné škole.

⁴¹ Všechny německé mateřské školy byly po vyhlášení samostatnosti zestátněny, jak je uvedeno výše.

⁴² Škola byla stále trojtrídí a z větší části sloužila jako cvičná škola pro učitelský ústav (při řádu sv. Voršily).

2.2.3 STŘEDNÍ ŠKOLY

Skladba středního školství v Olomouci se s osamostatněním Československa za trvání první republiky příliš nezměnila. Navzdory měnící se národnostní struktuře, kdy převahovala česká národnost, byly německé střední školy nadále navštěvovány v hojném počtu⁴³. Největší rozvoj ze středoškolské soustavy byl dosažen u dívčího vzdělávání – byla založena gymnázia, dívčí lyceum (německé) a učitelské ústavy. Soupis středních škol s daty založení je uveden níže.

Tabulka 1 - Seznam středních škol v Olomouci

Název školy	Rok založení	Národnostní příslušnost žactva
Česká státní reálka	1902	česká
Československé státní reálné gymnázium	1867	česká
Dívčí reformní reálné gymnázium	1919	česká
Řádové dívčí reálné gymnázium při konventu dominikánek	1899	česká
Český městský učitelský ústav koedukační	1919	česká
Český soukromý učitelský ústav při řádu dominikánek	1889	česká
Soukromý ústav pro vzdělávání řeholních učitelek domácích nauk	1927	česká
Ženský učitelský ústav Řádu sv. Voršily	1870	česká
Český soukromý ústav pro vzdělání učitelek domácích nauk Řádu sv. Voršily	Založen na přelomu 19. a 20. století; zrušen po vzniku Československé republiky	česká
Česká obchodní akademie	1919	česká
Zemská vyšší hospodářská škola	1865 (založena při přerovské hospodářské škole)	česká
Hradišťská zemědělská škola	1912	česká

⁴³ Uzavřeny pro nedostatečný počet zájemců byly jen dvě německé školy.

Německé státní gymnázium	1850	německá
Německá státní reálka	1854	německá
Německé soukromé dívčí lyceum	1918	německá
Německý státní učitelský ústav	1775	německá
Německá obchodní akademie	1894	německá

(Minaříková, 2010, str. 90–95)

3 DOMINIKÁNSKÝ ŘÁD

Dominikáni neboli Řád bratří kazatelů, je katolickým řeholním řádem, jehož založení se datuje na začátku 13. století, přesněji do roku 1215.⁴⁴ V době svého vzniku patřil mezi žebravé řády.⁴⁵

3.1 HISTORIE ŘÁDU BRATŘÍ KAZATELŮ

Zakladatel řádu, španělský kněz Domingo de Guzmán, sv. Dominik, studoval svobodná umění v Palencii, později se však rozhodl pro studium teologie. Již během studií se vyznačoval silným soucitem ke svým bližním a inspiroval i ostatní studenty – příkladem může být vlna hladomoru ve Španělsku (1191), kdy prodal veškerý svůj majetek včetně učebnic potřebných k jeho vlastnímu studiu teologie, a výtěžek daroval potřebným. Po dokončení studií se stal řeholním kanovníkem v biskupství Osma a zároveň profesorem na tamní katedrální škole. Sv. Dominik doprovázel při cestách biskupa z Osmy (1203), toho času Diega z Azaveda, kde se setkal s heretickými katary, což ho utvrdilo ve své snaze kázat a šířit pravdu a využívat k tomuto kázání pravdy metody heretiků – vysoká vzdělanost a přísná organizovanost a disciplinovanost jednotlivých sekt. V tomto okamžiku se zrodil nápad vytvoření Řádu bratří kazatelů, který byl završen potvrzením papeže, toho času Honoria III, a to 22. prosince 1216 bullou *Religiosam vitam eligentibus* (Buben, 2006, str. 21). Téhož roku byl sv. Dominikovi a dalším bratřím vystavěn klášter s celami, které byly vhodné pro spánek i studium, při kostele sv. Romana v Toulouse (Saský, 2022, str. 15–36).

Hlavním cílem celého řádu je hlásání evangelia a největší povinností každého samotného dominikána je kázat, studovat a vést druhé k víře a žít po vzoru apoštolů (tzv. apoštolský způsob života), tedy hlásání slova Božího, kázat a šířit pravdu (Buben, 2006, str. 11–13).

Hlavními principy, kterými se dominikáni řídí: rozhodující role Boha v oblasti spásy; skutečnost, že rozum převyšuje vůli jedince; a v neposlední řadě se jedná o zdůraznění lásky v průběhu kontemplace⁴⁶.

3.1.1 HISTORIE ŘÁDU BRATŘÍ KAZATELŮ VE SVĚTĚ

Největšího rozmachu se dominikánům podařilo dosáhnout ve 13. století, členové řádu byli přijímáni jako kaplani, a i jako teologové papežského paláce, a tím pádem tedy členy papežské rodiny. Mezi historicky nejvýznamnější dominikány patřil Tomáš Akvinský (filozof, magistr teologie, učitel). Tomáš Akvinský byl v roce 1323 prohlášen za svatého papežem Janem XXII.

⁴⁴ V roce 1215 založil řád sv. Dominik po vzoru Augustinovy řehole, v roce 1216 byl řád schválen papežem Honoriem III (Saský, 2022, str. 34–36).

⁴⁵ Žebravý řád znamená, že bratři/sestry a celý řád se zřekl vlastnictví majetku.

⁴⁶ Kontemplace je nejvyšší stupeň modlitby (přímé spatření Boha člověkem).

(s absencí beatifikačního procesu⁴⁷), dále jej papež Pius V. v roce 1527 prohlásil učitelem církve a papež Lev XIII. za prvního učitele církve roku 1879.

Vzdělanost, která byla pro dominikány význačná, celému řádu přinesla, ve své době, prestiž. Jednalo se o inkvizici. Dle dostupných informací dominikáni přesvědčovali spíše slovy (tedy vzdělaností), tím pádem tedy většina „rozsudků“ skončila osvobozením. Příkladem může být i Přemysl Otakar II., který si ji v roce 1257 vyžádal na potlačení mrskačů a bekyní. Dominikáni souhlasili s inkvizicí pouze za účelem obrany víry. O celé dvě století, 1486, později vydali dva dominikáni knihu *Malleus maleficarum* (Kladivo na čarodějnice), které sloužilo jako příručka pro rozpoznání čarodějnic a následně pro procesy s nimi. Později však byla kniha dána na seznam zakázaných knih papežem Piem V. v Církevním státě.

Dominikáni šířili svou pravdu po celém světě – Afrika, Cejlon, Siam, Malajsko, Čína, Filipíny, Japonsko, Martinique, Kurdistan, Amerika, Arménie a Rusko. Během 18. století byly královskými a carskými dvory rušeny konventy, kláštery, a tím byla ohrožena i misijní činnost. Koncem 18. století byly Národním shromážděním ve Francii zrušeny všechny řeholní řády, dominikáni byli nuceni být v exilu nebo vězněni (případně popraveni). Na přelomu 18. a 19. století, obzvláště pak až do konce 19. století byli členové řádu pronásledováni, byl zabavován jejich majetek (kláštery, kostely). Malou morální vzpruhou pro dominikány bylo prohlášení sv. Tomáše Akvinského za patrona katolických škol roku 1880 papežem Lvem XIII. Koncem 19. století začala postupná obnova dominikánských provincií, na začátku 20. století měl řád kazatelů necelých 4 500 členů ve 30 provinciích (na počátku 18. století měl řád přibližně 20 000 členů a více jak 45 provincií). V současné době má řád Bratří kazatelů přibližně 8 000 členů, spravuje 12 studijních zařízení – z toho 2 univerzity v Římě a v Manile (Buben, 2006, str.18–42).

3.1.2 HISTORIE ŘÁDU BRATŘÍ KAZATELŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH

České země ve 13. století, kdy byl dominikánský řád oficiálně založen a papežem schválen (viz předchozí text), spadaly do polské provincie, kdy první klášter byl po roce 1225 založen v Praze nejdříve při kostele sv. Klimenta v Poříčí, později opět při kostele sv. Klimenta v centru Prahy u Juditina mostu. První písemná zmínka o působení dominikánů mimo Prahu sahá do roku 1227, kdy kázali v Olomouci ve farních kostelech. Během let 1230–1240 dostali dominikáni k užívání kapli sv. Michala. Do začátku 14. století bylo na českém území založeno

⁴⁷ Nebylo potřeba dokládat, kolik vykonal zázraků, ale bylo použito: „kolik napsal pojednání, tolik zázraků vykonal“ (Buben, 2006, str. 25–26).

22 dominikánských klášterů, které do roku 1301 spadaly pod polskou provincii. První dominikánský ženský klášter byl založen roku 1240 v Brně, kdy jej schválil Václav I. a o pět let později, v roce 1245, papež Inocenc IV.

Během 80. let 13. století byl při kostele sv. Kateřiny v Olomouci založen další dominikánský ženský klášter, přičemž z olomoucké komunity byl před koncem 13. století založen klášter v Praze. Během 15. století došlo k úpadku dominikánského řádu v důsledku husitských válek, kdy byly kláštery, především v Čechách, zničeny a členové řádu pronásledováni a vražděni. Život dominikánů se přesunul na Moravu, která poskytla azyl bratrům a sestrám z Čech. Snaha o znovuoživení činnosti dominikánů v Praze nebyla úspěšnou, ačkoliv král Ladislav pozval roku 1496 do Prahy dominikány z Polska.

Koncem 16. století, přesněji v roce 1573, zbyli v České provincii pouze 3 čeští členové řádu. Po skončení českého stavovského povstání začali zbylí dominikáni s obnovou své provincie a roku 1653 jim na pomoc, z rozhodnutí magistra řádu, přišli dominikáni z Belgie. Počet členů kazatelského řádu se začal rozšiřovat, budovaly se noviciáty, obnovovaly se kláštery a řádová studia. Největšího rozmachu se dostalo dominikánskému řádu v českých zemích v 18. století, kdy jim patřilo 27 konventů.

Na přelomu 18. a 19. století docházelo za vlády Josefa II. k rušení klášterů a řádových škol, až zbylo z 27 konventů pouze 7, což vedlo k úplnému zrušení české provincie v polovině 19. století. K její obnově začalo docházet až koncem století. Česká dominikánská provincie byla obnovena roku 1905 a svou pozici řád upevňoval především v meziválečném období. Rozmohla se publikační činnost – vznikly nové časopisy (Filosofická revue, Na hlubinu, Výhledy, byl převzat časopis Růže dominikánská) ve vydavatelství Krystal, které prakticky působí dodnes. Dominikáni působili ve společenském a církevním dění, podíleli se na obnově církve a účastnili se vědeckých debat.

S nástupem II. sv. války byla zastavena vydavatelská činnost a částečně se přesunula do ilegality vyzývající k odporu. Několik členů dominikánského řádu bylo odvezeno do koncentračního tábora v Osvětimi. Po ukončení II. sv. války byla obnova řádu znemožněna komunistickým režimem, kdy v roce 1950 byly násilně zrušeny všechny mužské řeholní řády. Česká dominikánská provincie mohla pokračovat ve své obnově až po roce 1989. Krátce byla přejmenovaná na Československou provincii, ale v roce 1997 se osamostatnila slovenská viceprovincie, tím pádem se česká dominikánská viceprovincie vrátila ke svému původnímu názvu a roku 2001 byla prohlášena za provincii (Česká dominikánská provincie, online, 2023)

3.2 „ŽENSKÁ VĚTEV“ ŘÁDU BRATŘÍ KAZATELŮ

Historie „ženské větve“ dominikánského řádu je úzce spjata se založením řádu bratří kazatelů, tedy I. řádem z dominikánské rodiny. Mnišky dominikánského řádu (taktéž mnišky II. řádu sv. Dominika) byly v pořadí druhou větví kazatelského řádu, který ustanovil sv. Dominik, a to 22. července 1206, kdy ve Francii ve městě Prouille založil první ženský klášter⁴⁸. Mnišky se věnovaly modlitbám, duchovním cvičením a ručním pracím. Klášter mnišek se těšil velké oblibě a neustále se rozrůstal – koncem 13. století měl 140 sester a několik filiálek po Francii, Španělsku, Itálii a Německu.

Nejstarší klášter mnišek kazatelského řádu na českém území byl založen v Brně roku 1239, avšak nejvíce informací o chodu kláštera, jako takového, se dle dostupné literatury dochovalo o klášteře dominikánek při sv. Anně v Praze, kde mniškami byly členky prominentních šlechtických rodin, o které, zejména v oblasti stravování, bylo více než dobře postaráno. Sestry však žily podle přísných regulí a je dochováno v záznamech, že vstávaly ve 3 hodiny na první modlitbu, celkem během dne se modlily sedmkrát. V době mezi jednotlivými modlitbami sestry v tichosti vykonávaly ruční práce (např. kostelní roucha). Mnišky taktéž dodržovaly přísný půst – v období mezi Velikonocemi a Povýšením svatého Kříže (14. září) jedly dvakrát denně, a do Velikonoc jen jednou denně, kromě nedělí. Ráno jedly pouze kousek chleba. Výjimku měly pouze sestry nemocné, které dostávaly jídla s masem, ale výlučně ve zvláštních pokojích. Dle předpisů a stanov neměly sestry samostatné pokoje (cely), ale měly společnou ložnici, kde spaly na postelích ze slámy. Sestry mohly navštívit jejich příbuzní jen dvakrát ročně, vždy ale za účasti minimálně další mnišky.

Kláštéry sester dominikánek, kterých bylo celkem 8 (Praha, Brno, Hradec Králové, Plzeň, Zálužice u Kadaně, Olomouc), během let vzkvétaly, jejich rozmach byl zastaven husitskými válkami a následnou třicetiletou válkou, při kterém klášter v Hradci Králové zanikl. Zbylé kláštéry zaznamenaly další rozkvět až do 18. století, kdy byly nařízením Josefa II. zrušeny (Rutten, 1931, str. 22–36).

3.3 SESTRY A BRATŘI III. ŘÁDU SV. DOMINIKA

Stávalo se, že noví bratři a sestry se plně nemohli podrobit apoštolskému způsobu života, převážně kvůli vlastní neznalosti nebo závazkům „zvenčí“, začal souběžně s II. řádem vznikat i řád III. Se zakládáním klášterů přicházeli za bratry a sestrami celé rodiny toužící po jiném životě, byly proto zakládány kláštéry III. řádu, mužské i ženské. Ženské kláštéry III. řádu se

⁴⁸ 27. prosince 1206 zavedl sv. Dominik klausuru oficiálně ustanovující II. řád.

staly domovem a školou pro vdovy, děvčata toužící činit dobro, a i pro vdané ženy (se svolením manžela). Některé ženy se chtěly stát sestrami, ale např. jim to nebylo dovoleno manželem, a aby těmto požadavkům bratři kazatelé vyhověli, ustanovili možnost nosit oděv řádu na veřejnosti. III. řád měl tedy dvě uskupení – život v klášteře a v domácím prostředí. Po Tridentském koncilu v 16. století byly do všech klášterů zaváděna přísná pravidla, sestry III. řádu se proti těmto pravidlům bouřily, avšak zanedlouho si „našly cestu“. Sestry III. řádu sv. Dominika se staraly o nemocné, sirotky, pečovaly o staré lidi, staraly se o chudé a vedly mládež ke vzdělání od mateřských škol až po školy vyšší (Rutten, 1931, str. 37–44).

Druhou, leč neméně možnou, variantou vzniku III. řádu sv. Dominika je založení na základě Vojce Ježíše Krista, jenž byl ustanoven na základě Templářských stanov. Vojce Ježíše Krista byl vojensky zaměřený řád, do něhož byli přijímáni muži i se svými manželkami. Když potřeba vojenské obrany pominula, přejmenoval a mimo jiné i přetvořil se Vojce Ježíše Krista na Kající bratry a sestry sv. Dominika. Takto nově vytvořená řehole byla schválena papeži a přizpůsobila svou činnost potřebám soudobé společnosti a církve (Dacík, 1940, str. 59–67).

Ať už historický vznik III. řádu byl podmíněn vojenským Vojcem Ježíše Krista, nebo čistou touhou žít po vzoru sv. Dominika a apoštolů, je nepopíratelným faktem, že dal možnost vzniknout celé soustavě vzdělávacích ústavů sester dominikánek po celém světě (De Porres, online).⁴⁹

3.4 ČESKÁ KONGREGACE SESTER DOMINIKÁNEK

Na českém území byla ženská větev řádu kazatelů obnovena až koncem 19. století, přesněji 12. září 1889, kdy se sestry dominikánky vrátily zpět do Olomouce, městské části Řepčín. Tento den je dnem návratu dominikánek na české území, a zároveň dnem založení České kongregace sester dominikánek. Zásahu za návrat sester dominikánek na české území měl Tehdejší převor olomouckého dominikánského kláštera Česlav Navrkal OP. Roku 1885 zakoupily z podnětu převora Navrkala tři sestry domek v Řepčíně⁵⁰ u Olomouce, který bude sloužit jako klášter pro dominikánky a zároveň jako základna nově založené kongregace.

Původně však měl domek sloužit jakožto ústav pro výchovu zanedbané mládeže. Kvůli tomuto záměru byly povolány 4 sestry dominikánky ze štyrského Gleisdorfu (uherská provincie bl. Markéty). První představenou nově budovaného kláštera byla Marie Rajmunda Jindrová.

⁴⁹ V současnosti by se Vojce Ježíše Krista dal spíše přirovnat k vojsku (zástupu) věřících, jež pomáhá Řádu sv. Dominika vést „boj“ víry, tedy šířit víru mezi lidmi)

⁵⁰ Řepčín u Olomouce byla samostatná obec čítající přibližně 550 obyvatel, k Olomouci se připojila roku 1919 (Tichák, 2000, str. 87)

Sestry dominikánky byly uvítány při svém příjezdu do Olomouce (12. září 1889) novým převorem Angelem. Lubojackým⁵¹. Krátce po svém příjezdu sestry zřídily českou obecnou školu a pensionát pro výchovu děvčat. Jelikož byl zakoupený domek malý, bylo nutné, kvůli se rozšiřujícímu počtu chovank a sester, pronajímat v Řepčíně byty pro chovanky, než byla dokončena přístavba školy. Do konce 19. století se vybudovaly celkem 2 filiálky – ve Vyškově a v Klimkovicích u Opavy. Začátkem 20. století byla v Kokorách u Přerova založena další filiálka – obdoba řepčinského pensionátu, který byl druhým českým ústavem pro vzdělávání děvčat⁵², o níž se zasadil. farář Daniel Deutsch.

Kongregace sester dominikánek jen vzkvétala, neustále se rozšiřovala soustava škol, které zřizovaly nejen v Řepčíně u Olomouce a na Moravě, ale i ve světě⁵³. Během svého 27letého působení v českých zemích z olomoucké kongregace sester dominikánek vzešlo dalších 18 filiálek se 173 sestrami (30 sester bylo literárních učitelek, 30 sester bylo industriálních učitelek, 19 pěstounek, 9 učitelek hudby a 1 učitelka francouzštiny se vzděláním přímo z Francie). V celkovém výčtu sestry dominikánky spravovaly následující ústavy a školy:

- Ústav pro vzdělávání učitelek (4 ročníky)
- 3 školy měšťanské,
- 6 škol obecných,
- 10 mateřských škol a opatroven,
- 2 jesle,
- 8 sirotčinců,
- 2 ústavy pro slabomyslné,
- Kurz pro vzdělání učitelek ručních prací,
- Hospodyňská škola,
- 2 chudobince. (Pamětní spis 700 let, str. 98–105).

Oficiální přijetí do Rodiny svatého Dominika bylo v roce 1908. Hlavní náplní činnosti této kongregace byla výchova a vzdělávání českých děvčat. Patronkou Česká kongregace sester dominikánek je od roku 1892 sv. Zdislava (dříve bl. Česlava)⁵⁴.

⁵¹ Angelus Lubojacký rozšiřoval činnosti sester, spolupodílel se na zakládání filiálek, později v jedné z filiálek, v Klimkovicích u Opavy, řídil vychovávací ústav pro chlapce (Pamětní spis k 700, str. 99).

⁵² První ústavem vychovávacím a vzdělávacím byla o pár let dříve (1886) založená Vesna v Brně.

⁵³ Nejvzdálenější filiálkou byla od roku 1913 ve Ford City, Pittsburgh, Pensylvánie, USA.

⁵⁴ Zdislava, dříve Česlava z Lemberka, byla 28. 8. 1907 byla blahověčena papežem Piem X. a 21. 5. 1995 prohlášena za svatou papežem Janem Pavlem II. při návštěvě Olomouce (Česká kongregace sester dominikánek, online).

Velký útlum v jejich činnosti nastal během II. sv. války a za následného komunistického režimu – školy byly uzavřeny, sestry stíhány a vězněny, případně byly poslány na nucené práce v zahraničí. Jak již bylo zmíněno výše, svou plnohodnotnou činnost mohly dominikánky obnovit až po roce 1989.

V současné době působí sestry na celkem 7 místech v České republice – Praha, Brno, Bojkovice, Jablonné v Podještědí, Plzeň, Střelice⁵⁵ a Olomouc (Česká kongregace sester dominikánek, online, 2023). Svou činností kongregace navazuje na úspěchy minulosti, kdy vzdělání, které poskytovali dominikáni, bylo věhlasné.

Dominikánkám náleží nejedno prvenství – např. sestra Gabriela Ivana Vlková⁵⁶ byla 8 let děkankou Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, jakožto historicky první žena v čele teologické fakulty v české historii (Trusinová, online, 2023).

⁵⁵ klášter prodán r. 2023, v budově kláštera nyní sídlí komunita blahoslavenství

⁵⁶ Sestra Gabriela Ivana Vlková – doc. RNDr. Gabriela Ivana Vlková, Th.D.

4 VZDĚLÁVÁNÍ SESTER DOMINIKÁNEK V OLOMOUCI

Mnozí historikové a pedagogové se shodují na skutečnosti, že nositeli moudrosti byli starší. Postupem času šla ruku v ruce s moudrostí i vzdělanost. Bez pochyb se dá říci, že v průběhu dějin lidstva rozšiřovali vzdělanost kněží. Vzdělání, které poskytovali kněží, patřilo vždy k těm nejkvalitnějším. Celosvětově jsou v rámci vzdělávání nejznámější jezuité (Tovaryšstvo Ježíšovo), avšak své místo si jistě zaslouží i dominikánský řád, obzvláště, co se českých zemí týká, si uznání zasluhují členky České kongregace sester dominikánek, které pozvedly úroveň olomouckého školství.

4.1 SOUKROMÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA KONVENTU DOMINIKÁNEK OLOMOUC, ŘEPČÍN 1899-1943

Soukromá mateřská škola konventu dominikánek v Olomouci Řepčíně (dále jen „mateřská škola“) byla založena v září 1894⁵⁷. Zde dle dostupných informací ve Státním okresním archivu v Olomouci je rozpor v dataci – podle SokA byla mateřská škola dominikánek založena roku 1899 (Minaříková, 2010, str. 83). Ať už mezi zřizovacím výnosem a faktickým založením mateřské školy uplynulo pět let či nikoliv, je nepopiratelným faktem, že mateřská škola byla v provozu nejpozději od září 1899, kdy jsou dochovány písemné záznamy o zapsaných dětech a výkazy o činnosti mateřince. Za dobu provozu mateřské školy počínaje rokem 1899 do roku 1942, kdy byl provoz školy násilně přerušena okupačními vojsky (poslední záznam v třídním výkazu mateřské školy je 20. listopadu 1942)⁵⁸. Během necelých padesáti let provozu mateřské školy ji navštěvovaly v celkovém počtu několik stovek, ne-li tisíce dětí.

Tabulka 2- Počet dětí navštěvujících mateřskou školu sester dominikánek

Školní rok	Celkový počet dětí
1899/1900	28
1900/1901	88
1901/1902	87
1931/1932	39
1932/1933	42
1933/1934	41

⁵⁷ Mateřská škola byla zřízena výnosem c. k. zemské školní rady 7. září 1894, č. 5077 (Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23, prozatímní inv. záznam, č. p. 181, 1963).

⁵⁸ Minaříková v Olomouckém archivním sborníku 9/2011 uvádí: „Všechny soukromé školy Řádu sester dominikánek byly postupně zrušeny, některé byly přesunuty do Kroměříže.“

1934/1935	45
1935/1936	38
1938/1939	52
1940/1941	32
1941/1942	36
1942/1943	26
Zapsaných dětí celkem	554

Zde je vidět na malém vzorku dvanácti školních ročníků, že návštěvnost během dvanácti let činila přes 500 dětí, což značilo nejen značnou potřebu mateřských škol v Olomouci, ale i popularitu této mateřské školy. Z třídních výkazů je patrné, že do roku 1902 začal školní rok v polovině září a končil v polovině července roku následujícího, školní týden, oproti současnému, byl šestidenní, tedy mateřská škola byla v provozu i v sobotu. Jelikož se jednalo o školu církevní, je patrné, že prázdniny související s liturgií byly delší, obzvláště prázdniny velikonoční byly téměř dvoutýdenní. Sestry dominikánky vedly mateřskou školu v duchu podobném, jaký známe dnes (cvičily s dětmi básničky a říkanky, učily poznávat barvy, zvířata, jednoduché počty, učily děti slušnému chování apod.). Provoz mateřské školy byl celodenní, kdy si rodiče mohli zvolit, zda děti svěří do péče sestrám dominikánkám na dopoledne, odpoledne anebo na celý den. (Státní okresní archiv Olomouc, fond: Soukromá mateřská škola konventu dominikánek Olomouc, Řepčín, značka: M5-10).

4.2 SOUKROMÁ CVIČNÁ ŠKOLA OBECNÁ A MĚŠTANSKÁ OLOMOUC, ŘEPČÍN 1890–1948

4.2.1 SOUKROMÁ ŠKOLA OBECNÁ

Soukromá cvičná škola obecná byla zřízena v září 1889 (svolení zemské školní rady bylo uděleno 17. září 1889) a dle Zlámala ihned zahájila svou činnost⁵⁹. Ve školním roce 1890/1891 ji navštěvovalo celkem 20 žaček z Řepčina, který toho času nebyl součástí Velké Olomouce, a blízkého okolí. Škola byla dívčí, trojtřídní a vyučovalo se na ní v českém jazyce. Vyučovací předměty byly náboženství, čtení, psaní, počty, pravopis a mluvnice, přírodopis, dějepis, zeměpis, kreslení, zpěv, ženské ruční práce a německý jazyk. Avšak žákyně nebyly hodnoceny pouze za své nově nabyté znalosti, sestry hodnotily jejich píli (snahu) a upravenost písemných

⁵⁹ (Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23, prozatímní inv. záznam, č. p. 181, 1963).

prací. Během 10 let provozu školy se stala soukromá dívčí škola obecná tzv. cvičnou školou nově zřizovaných ústavů pro učitele, zároveň bylo škole uděleno právo veřejnosti (1895). Počet žaček navštěvujících tuto školu se každoročně zvyšoval – roku 1905 navštěvovalo školu celkem 105 děvčat prakticky z celé Moravy. Za pět let, roku 1910, se škola rozšířila na čtyřtřídní a vzhledem k vypuknutí I. světové války nastoupili do I. a II. ročníku 46 chlapců (roku 1914) a následně bylo vybudováno chlapecké oddělení čítající 28 žáků. Ve školním roce navštěvovalo školu celkem 182 dětí, z toho 108 děvčat a 74 chlapců. Po ukončení války se v dalších ročnících školy objevují chlapci velmi sporadicky. V období první republiky začal klesat počet žáků a žákyň (ve školním roce 1926/1927 bylo pouze 36), musela tedy škola přistoupit i k přijímání chlapců. Celkový počet žáků začal opětovně stoupat od roku 1932 (toho roku byla dokončena přístavba v areálu kláštera sester dominikánek). S nástupem II. světové války byly na škole zavedeny dvojjazyčné úřední knihy, avšak se nadále vyučovalo v češtině. V tu dobu školu navštěvovalo 64 žáků. Na začátku nového školního roku 1942/1943 byla zrušena třetí třída (škola se změnila na dvojtřídní) o celkovém počtu 61 žáků. Školní rok netrval dlouho, 20. listopadu 1942 byla škola (spolu s dalšími) uzavřena (Státní okresní archiv Olomouc, fond: Soukromá cvičná škola obecná a měšťanská Olomouc, Řepčín, značka: M 5-19).

4.2.2 SOUKROMÁ ŠKOLA MĚŠŤANSKÁ

První zmínka o této škole je na třídní knize ze školního roku 1894/1895, škola byla trojtřídní a navštěvovalo ji toho školního roku celkem 42 žaček. Jako na dalších měšťanských školách, i zde se vyučovaly základní předměty – náboženství, český jazyk, zeměpis, přírodopis, přírodopyt⁶⁰, dějepis, počty, měřičství, kreslení, krasopis, zpěv, ženské ruční práce, tělocvik a němčina, škola nabízela jako volitelné předměty housle/piano, francouzštinu a vychovatelství. Opět jako u obecné školy se hodnotila píle žaček a upravenost jejich prací. Následujícího školního roku 1895/1896 školu navštěvovalo 72 žaček nejen z Moravy, ale i z Čech.

Soukromá cvičná škola obecná a měšťanská oficiálně vznikla v září roku 1899, kdy byla obecná a měšťanská škola sloučeny jako cvičná škola pro učitelský ústav sester dominikánek. Po osmi letech od své transformace, 1907, bylo škole uděleno právo veřejnosti, avšak na rozdíl od školy obecné, si měšťanská škola „ponechala“ status školy dívčí, neboť počet žaček neklesal, jak tomu bylo u obecné školy. Úspěšný rozvoj školy byl násilně přerušen v listopadu 1942, kdy byly všechny školy sester dominikánek zavřeny říšskými úřady. Po ukončení II. světové války Soukromá škola obecná a měšťanská s právem veřejnosti obnovila svou činnost v září 1945,

⁶⁰ Přírodopyt = fyzika.

a to pouze do roku 1948, kdy byla zrušena a původní obecná škola se sloučila s veřejnou Národní školou v Olomouci – Řepčíně.⁶¹ Bývalá měšťanská škola byla zrušena bez náhrady a žáčky byly tedy nuceny přestoupit na školu v místě svého bydliště, případně studium ukončit. (Státní okresní archiv Olomouc, fond: Soukromá cvičná škola obecná a měšťanská Olomouc, Řepčín, značka: M 5-19)

4.3 DÍVČÍ REÁLNÉ GYMNAZIUM KONVENTU DOMINIKÁNEK OLOMOUC, ŘEPČÍN 1939-1949

Dostupné prameny ke gymnáziu sester dominikánek se rozcházejí. Zlámal uvádí: „Nyní pokračuje v dobrých tradicích ústavu řádové dívčí reálné gymnasium zřízené v roce 1936...“⁶², kdežto Minaříková tvrdí: „České soukromé gymnázium Řádu dominikánek v Řepčíně zaniklo včleněním do dívčího RG ve školním roce 1941/42.“ (Minaříková, 2010, str. 158). Autorem této práce fyzicky dohledaných pramenů v SokA byl pouze jeden fond s názvem Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín⁶³, kde byly založeny protokoly maturitních zkoušek ze školního roku 1948/49, nicméně pro širší informace o ústavu nedostačující.

4.4 VYŠŠÍ VYCHOVÁVACÍ A VZDĚLÁVACÍ ÚSTAV SESTER DOMINIKÁNEK V ŘEPČÍNĚ 1892-1907

Vyšší výchovavací a vzdělávací ústav sester dominikánek byl založen v září roku 1889 a na dnešní poměry byl ekvivalentem dvouletého (až čtyřletého) učiliště, kdy mohly chovanky⁶⁴ ústavu vykonat maturitní zkoušku na učitelském ústavu v Praze již v roce 1893, tj. po dvou školních ročnících. (Zlámal⁶⁵). Pamětní spis k 700. výročí založení kazatelského řádu uvádí: „... aby ústav poskytoval dívkám vyššího vzdělání asi podobně jako brněnská Vesna, nedlouho před tím založená (1886). Ale učivo bylo chovankám přednášeno asi v tom rozsahu jako na ústavech učitelských, proto některé chovanky po čtyřletém studiu se podrobily zkouškám na státním ústavě učitelském v Praze, kdež nabyly vysvědčení dospělosti učitelské pro školy obecné.“ (Pamětní spis k 700. výročí založení kazatelského řádu, str. 100).

⁶¹ Vládní nařízení ze dne 26. srpna 1948 č. 196/48 Sb.; opatření městského školního výboru v Olomouci č. 4a-1282/1 schválené dne 31. srpna 1948, které bylo schváleno výnosem Zemské školní rady v Brně č. III/2-104492-1948 ze dne 14. září 1948.

⁶² Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23, prozatímní inv. záznam, č. p. 181, 1963).

⁶³ Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23.

⁶⁴ Chovanka – žáčka/studentka

⁶⁵ Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23, prozatímní inv. záznam, č. p. 181, 1963).

Tento vzdělávací ústav se dělil na tři části – pensionát, pracovny, vyšší oddělení a třídy pokračovací (Státní okresní archiv Olomouc, fond: Vyšší vychovávací a vzdělávací ústav sester dominikánek Řepčín, značka: M 5-38, Seznam chovank v školením roce 1897–1900). Ihned ve svém prvním roce, školním roce 1889/1890 bylo na pensionátu dle Zlámala 50 chovank, v následujícím školním roce, 1890/1891, přes 100 chovank a v dalších letech pravidelně řádově kolem 200 chovank. Roku 1899 bylo toto učiliště ministerským výnosem přeměněno na Soukromý ženský ústav učitelský (Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23.; Zlámal – Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23, prozatímní inv. záznam, č. p. 181, 1963).

Organizace školního roku 1894/1895 v I. ročníku pensionátu byla následující:

- Školní rok začal 18. září 1894 a byl ukončen 26. června 1895 (poslední záznam v třídní knize s probraným učivem je 26. června 1895, lze tedy předpokládat, že tento, či následující den byl školní rok ukončen).
- Vyučovalo se od pondělí do soboty, kdy každý den začínal v 8 hod. ráno, mezi 12. a 14. hodinou byla pauza na oběd a pokračovalo vyučování odpolední do 16 hod. (kromě pátku, kdy byl volitelný předmět francouzština do 17 hod).
- Vánoční prázdniny byly od 23. prosince 1894 do 2. ledna 1895.
- Pololetní prázdniny byly 15. a 16. února 1895.

(Státní okresní archiv Olomouc, fond: Vyšší vychovávací a vzdělávací ústav sester dominikánek Řepčín, značka: M 5-38, Třídní kniha 1894-95 I. ročníku pensionátu)

4.5 SOUKROMÝ ŽENSKÝ ÚSTAV UČITELSKÝ OLOMOUC, ŘEPČÍN 1899-1942

Soukromý ženský ústav učitelský vznikl přeměnou z Vyššího vychovávacího a vzdělávacího ústavu sester dominikánek (viz kap. 3.4), kdy obsah a rozsah učiva zůstával stejný. Až roku 1902 bylo ústavu uděleno právo veřejnosti – chovanky mohly skládat maturitní zkoušku přímo v ústavu a nebylo nutné, aby dojížděly do Prahy (Pamětní spis k 700. výročí založení kazatelského řádu, str. 102). Minaříková dále uvádí, že paralelně v tomto ústavu probíhaly kurzy vaření, ručních prací a péče o dítě ⁶⁶(Minaříková, 2010, str. 92).

⁶⁶ Oddělení pracovny (zmíněné v kapitole 3.4).

4.6 SOUKROMÝ ÚSTAV PRO VZDĚLÁNÍ ŘEHOLNÍCH UČITELEK DOMÁCÍCH NAUK OLOMOUC, ŘEPČÍN 1927-1942

Soukromý ústav pro vzdělání řeholních učitelek domácích nauk byl založen v roce 1927 a byly do něj přijímány chovanky, které úspěšně složily maturitní zkoušku z učitelského ústavu. Studium bylo dvouleté a v přirovnání k dnešní době se jednalo o „nástavbové studium“, které rozšířilo znalosti v oblasti učitelství (Minaříková, 2010, str. 92)⁶⁷.

Vyučovaly se zde předměty – pedagogika, český jazyk, počty, občanská nauka a výchova, zdravotnictví, nauka o tkaninách, tělesná výchova, zpěv a hudební výchova, kreslení, ženské ruční práce (háčkování a pletení, spravování oděvu, šití ruční a strojové, šití prádla, šití šatů, užitkové a zdobné techniky), nauka o vedení domácnosti a vaření.

Ihned se založením tohoto ústavu bylo přihlášeno sedm chovanek, jejichž počet se během pár let navýšil několikanásobně, jak je vidět v tabulce 3.

Tabulka 3 Počet zapsaných chovanek během fungování ústavu

Školní rok	Počet zapsaných chovanek
1927/1928 (I. ročník)	8
1928/1929 (II. ročník)	11
1929/1930 (I. ročník)	39
1930/1931 (II. ročník)	42
1931/1932 (I. ročník)	42
1932/1933 (II. ročník)	44
1933/1934 (I. ročník)	25
1934/1935 (II. ročník)	24
1935/1936 (I. ročník)	25
1936/1937 (II. ročník)	25
1937/1938 (I. ročník)	25
1938/1939 (II. ročník)	27
1940/1941 (I. ročník)	11
1941/1942 (II. ročník)	12
Zapsaných chovanek celkem	360

⁶⁷ V současnosti jsou ekvivalentem vyšší odborné školy zakončené titulem DiS. – pozn. autor

Z tabulky je patrné, že ústav sester dominikánek navštěvovalo během patnácti let jeho činnosti celkem 360 chovaneček (Státní okresní archiv Olomouc, fond: Soukromý ústav pro vzdělávání řeholních učitelek domácích nauk Olomouc, Řepčín, značka: M 5-24).

ZÁVĚR

Jak bylo již zmíněno v úvodu – cílem práce bylo přiblížit vývoj olomouckého školství během 19. a 20. století, zvláště pak přiblížit vzdělávací soustavu sester III. řádu sv. Dominika, které poskytovaly vzdělávání od mateřské školy, přes dnešní školu základní, střední školu, až po školu, v přeneseném významu na dnešní dobu, vyšší odbornou školu.

Dominikánky svým návratem do českých zemí vyplnily chybějící kapacity a mezery tehdejšího vzdělávacího systému a touhu a potřebu rodičů (patronů) nabídnout svým dětem, především však dívkám a mladým ženám, kvalitní vzdělání poskytované v českém jazyce.

Sestry dominikánky, hnané potřebou šířit vědění, vytvořily nevědomky síť vzdělávacích zařízení, kde mohly, lidově řečeno, k obrazu svému, vychovávat a vzdělávat další generace lidí, které jednou budou opět vědění šířit dál, od nejmenších dětí, až po dospělé ženy, které byly připraveny pokračovat ve studiích na univerzitách.

Dovolím si tvrdit, že v současnosti „znovuzrozené“ Montessori a Waldorfské vzdělávání, při svém formování čerpaly prvky od sester dominikánek⁶⁸. Podíváme-li se na soustavu dominikánských škol, jen na území Olomouce, jejich systém byl natolik propracovaný, že by si z něj současní zřizovatelé škol mohli vzít v mnohém příklad. V České republice je velmi častou praxí, že dítě každý stupeň vzdělání absolvuje na jiné škole (mateřská škola, základní škola a další), kde je pokaždé přístup ke vzdělávání samotnému odlišný⁶⁹. Je na posouzení povolanejších, zdali je celistvost a jednota vhodnější pro formování mladého člověka, samozřejmě ve smyslu poskytování vzdělání a výchovy pro život. Zajisté by tento vzdělávací systém byl prospěšnější pro celou společnost a budoucí generace.

Věřím, že tato práce by mohla být přínosem v náhledu na moderní vzdělávání s ohledem na naši historii a kulturu, která se rozvíjela nejen díky sestrám dominikánkám, ale i jiných řádů, které se zaměřovaly na vzdělávání, a může napomoci budoucím generacím pochopit to, že moderní lidé ne vždy předčí svou dobu.

⁶⁸ Mnohdy znovu objevujeme to, co dávno objeveno bylo, a leckdy bylo zapomenuto – jev, který se objevuje často, nejen ve školství.

⁶⁹ Jednotlivé školy a školská zařízení se řídí rámcovými vzdělávacími programy, které definují, co absolvent daného předmětu musí umět. Školy samotné si pak na základě rámcových vzdělávacích programů vytváří své vlastní školní vzdělávací programy.

POUŽITÉ ZDROJE

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-088-8.

ČESKÁ KONGREGACE SESTER DOMINIKÁNEK. Svatá Zdislava. *Dominikánky* [online]. 2023 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.dominikanky.cz/svata-zdislava/>

ČESKÁ KONGREGACE SESTER DOMINIKÁNEK. Svatá Zdislava. *Dominikánky* [online]. 2023 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.dominikanky.cz/svata-zdislava/>

ČESKÁ DOMINIKÁNSKÁ PROVINCE. Česká kongregace sester dominikánek. *Česká dominikánská provincie* [online]. 2013 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: <https://op.cz/sestry/>

ČESKÁ DOMINIKÁNSKÁ PROVINCE. Dějiny řádu v českých zemích. *Česká dominikánská provincie* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.op.cz/dejiny-radu-u-nas/>

ČTK. Před 240 lety byl zrušen jezuitský řád. *Christnet* [online]. 2013 [cit. 2023-04-16]. ISSN 1213-0877. Dostupné z: <https://www.christnet.eu/zpravy/25468/pred-240-lety-byl-zrusen-jezuitsky-rad.url>

DACÍK, Reginald Maria. *Cesta apoštolské svatosti: Třetí řád sv. Dominika*. V Olomouci: Dominikánská edice Krystal, 1940. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:918e25c0-88ab-11ec-b436-5ef3fc9bb22f>

DE PORRES, VYZNAVAČ O.P., Svatý Martin. TŘETÍ ŘÁD KAJÍČNÍKŮ SVATÉHO DOMINIKA – T.O.P. Třetí řád kajícníků svatého Dominika. TŘETÍ ŘÁD KAJÍČNÍKŮ SVATÉHO DOMINIKA – T.O.P. *Třetí řád kajícníků svatého Dominika* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: https://www.tretiradkajicnikusvatehodominka.cz/?page_id=192

HŘEBCOVÁ, H. Školské reformy za panování Marie Terezie a Josefa II. a jejich odraz v deníkových záznamech J.J.Ryby. *e-Pedagogium* (online), 2003, roč. 3, č. 1 - mimořádné. [cit. 2023-4-12]. Dostupné na www: <http://epedagog.upol.cz/eped1.2003/mimo/clanek34.htm>. ISSN 1213-7499.

KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. V Praze: Sfinx, Bohumil Janda, 1929. sv. 1. [cit. 2023-4-12]. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:cacd1410-0760-11e4-b1a4-005056827e52>

KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. V Praze: Sfinx, Bohumil Janda, 1931. sv. 2. [cit. 2023-4-12]. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:32a6ee80-3736-11e4-8e0d-005056827e51>

KRÁTKÁ, Eliška. *ŽENSKÉ ŘÁDY A KONGREGACE 20. a 21. STOLETÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH: Správa a fungování ženských řádů na příkladu Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského*. Brno, 2018. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví. Vedoucí práce Doc. PhDr. Pavel Otmar Krafl, Ph.D.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena devatenáctého století*. Vydání druhé, v Karolinu první, přepracované. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3540-8.

LENDEROVÁ, Milena. *Dívčí vzdělávání*. Praha: Paseka, 2020, In: NOVOTNÝ, Miroslav, ed. *Velké dějiny zemí Koruny České: Školství a vzdělanost*. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2.

MATOUŠEK, František. *Školství obecné a střední: úplná informace a dějinný vývoj škol obecných, měšťanských, učitelských, gymnasiálních, reálných a lyceí*. Praha: Časopis českého studentstva, 1911. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:d873e2b0-9a1a-11e7-ae0a-005056827e52>

MINAŘÍKOVÁ, Heda. *Přehled vývoje nižšího a středního školství v Olomouci od poloviny 19. století do roku 1960, II. část (1918 - 1938)*. *Olomoucký archivní sborník*. Olomouc: Státní okresní archiv v Olomouci, 2003, **2010**(8), 81 - 97. ISSN 1214-4711.

NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. Olomouc: Votobia, 1998. ISBN 80-7198-343-8.

NOVOTNÝ, Miroslav a Milena LENDEROVÁ. *Vzdělávání dívek*. Praha: Paseka, 2020, In: NOVOTNÝ, Miroslav, ed. *Velké dějiny zemí Koruny České: Školství a vzdělanost*. Praha: Paseka, 2020. ISBN 978-80-7432-985-2.

Pamětní spis k sedmistyletemu výročí založení řádu kazatelského 1216-1916. Praha: OO. Dominikáni, 1916. Dostupné také z: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:beab22b0-4ddb-11e3-9c86-005056827e51>

PRŮCHA, Jan (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

RUTTEN, Anton M.. *Dějiny, život a ideály sester dominikánek*. Olomouc-Řepčín: [s.n.], 1931. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:147536d0-84b2-11e6-84e2-005056827e51>

ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. *Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867-1918*. Praha: Libri, 2007. Otazníky našich dějin. ISBN 978-80-7277-163-9.

SASKÝ, Jordán. *O počátcích Řádu kazatelů*. Přeložil Jordána KUBĚNOVÁ, přeložil Tereza HODINOVÁ, přeložil Benedikt MOHELNÍK. Praha: Krystal OP, 2022. ISBN 978-80-7575-124-9.

SEDLÁKOVÁ, Martina. *VE JMÉNU LÁSKY. ŽIVOT A ČINNOST ŘÁDOVÝCH SESTER NA PŘELOMU 2. A 3. TISÍCILETÍ*. Pardubice, 2009. Diplomová práce. UNIVERZITA PARDUBICE, FAKULTA FILOSOFICKÁ, KATEDRA HISTORICKÝCH VĚD. Vedoucí práce Mgr. Jan Stejskal, M.A., Ph.D.

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Soukromá mateřská škola konventu dominikánek Olomouc, Řepčín, značka: M 5-10

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Soukromá cvičná škola obecná a měšťanská Olomouc, Řepčín, značka: M 5-19

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Dívčí reálné gymnázium Olomouc, Řepčín, značka: M 5-23, prozatímní inv. záznam, č. p. 181, 1963

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Soukromý ústav pro vzdělávání řeholních učitelek domácích nauk Olomouc, Řepčín, značka: M 5-24

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Vyšší vychovávací a vzdělávací ústav sester dominikánek Řepčín, značka: M 5-38

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Vyšší vychovávací a vzdělávací ústav sester dominikánek Řepčín, značka: M 5-38, Seznam chovank v školením roce 1897–1900

Státní okresní archiv Olomouc, fond: Vyšší vychovávací a vzdělávací ústav sester dominikánek Řepčín, značka: M 5-38, Třídní kniha 1894-95 I. ročníku pensionátu

TICHÁK, Milan. *Paměť olomouckých předměstí*. V Olomouci: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-447-7.

TRUSINOVÁ, Magdaléna. Gabriela Ivana Vlková se jako první žena v Česku stala děkankou teologické fakulty. In: ČESKÝ ROZHLAS. *Radiožurnál* [online]. 2014 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/gabriela-ivana-vlkova-se-jako-prvni-zena-v-cesku-stala-dekankou-teologicke-7997213>